

СТАРОГРЪЦКИ И НОВОГРЪЦКИ ИЛИ ПРОСТО ГРЪЦКИ ЕЗИК

Елена Благоева

ANCIENT GREEK AND MODERN GREEK, OR JUST GREEK

Elena Blagoeva

Abstract: The paper deals with the Greek language question as well as the specific historic development of the Greek language. Special attention is paid to diglossia and the problems it brings about. The study highlights the points of view of the proponents of Dimotiki and Katharevousa, their contribution to the development of the language question and the theory of the unity of the Greek language. Last but not least, the paper also raises the issue of the arguments concerning the name of the Greek language (Dimotiki or Modern Greek) and its teaching.

Key words: language tradition, language-specific features, language question, diglossia, Ancient Greek, Modern Greek

Възможно най-доброто познаване на един език наричаме „владееене“. То се явява необходимо условие за успешна езикова комуникация. Това ще рече творческо и правилно използване на думите. Ако човек не познава в дълбочина лексиката на един език, не ще изрази правилно мислите си, нито ще разбере напълно това, което му се говори или пише. Това ще рече и отлично познаване на механизмите, които свързват тези думи в изречения, в реч. При гръцкия, който има двойна традиция (катаревуса и димотики), дълги езикови перипетии (т.нар. езиков въпрос), не могат да се опишат езиковите явления винаги със синхронни правила. Тези явления биха били по-добре осветлени и усвоени, ако синхронните се допълнят от диахронни описания.

При днешната лексика над 90% са думите, дошли директно от старогръцки или съдържащи старогръцки семантични елементи.¹ Затова и Адамандиос Кораис, посветил живота си на Елинизма и езиковата традиция, казва, че „който не познава старогръцки и предприема да тълкува новогръцки, или се лъже, или лъже другите“.²

¹ Благоева, Ел. Лексиката в гръцкия печат. С.: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 1910.

² Μπαμπινιώτης, Γ. Ελληνική γλώσσα. Αθήνα, 1994, 339.

Спецификата на историческото развитие, строежът на днешния гръцки и връзката му с предишните исторически фази на езика са причина Кораис да говори за двоен процес (αμφίδρομη πορεία) – преподаването да се извършва от старогръцки към новогръцки и едновременно от новия към стария език.³ Известният лингвист Георгиос Бабиниотис оценява високо Кораис: „Става въпрос за духовна физиономия от висока класа, много по-висока от други духовни личности не само на Гърция, но и на Европа. Притежава широта и радикалност на мисълта, дълбокодемократично и свободолюбиво съзнание, мащабни схващания, смели мечтания, далновидност, остроумие, комбинативна сила, невероятна способност за оценка и решаване на проблемите, романтизъм и заедно с това склонност за реалистични и динамични решения“.⁴ Кораис не само превежда старогръцки текстове, но и прави своя коментар по отношение на стария и новия език: „Такова сравняване разкрива разликите на нашия общ език спрямо старогръцкия, както и причините, които са създали тези разлики. Такова трябва да бъде преподаването на онези учители, които изследват днешния гръцки и които мислят правилно“.⁵ По-нататък четем: „Не знаем думите, с които изразяваме дадени понятия, нито начина им на свързване. И защо се случва това срамно незнание? Защото в училищата сравняването на двата езика бе пренебрегнато, защото учителите допуснаха Платон и Ксенофонт да мъчат учениците, т.е. оставиха ги да пишат общия език по-лошо от водопроводчиците и дърводелците“.⁶ Творческото овладяване на гръцкия език е труден диахронен процес с двойна посока – от новия към стария и обратно. Кораис пише на своя приятел Александрос Василиу: „Точната информация за старогръцкия ще даде правила на общия ни гръцки. В противен случай той върви към мрак – не знае нито къде отива, нито какво става с него“.⁷ В друго писмо до Василиу пише за остатъците от старогръцкия в общия гръцки: „Презрението към тях доведе до смешни етимологии на думите, до жалки недоразумения

³ Ад. Кораис живее във втората половина на XVIII и първите 30 години на XIX век. Той е първата голяма фигура, занимаваща се с лингвистика, който с авторитета си подкрепя правото на съществуване на общия език (κοινή γλώσσα), включващ и живия разговорен език.

⁴ **Μπαμπινιώτης, Γ.** Ελληνική γλώσσα. Αθήνα, τ. 42–43.

⁵ **Κοραΐς, Αδ.** Αυτοσχέδιοι Στοχασμοί περί της Ελληνικής Παιδείας και Γλώσσης, 1833, Παρίσι, τ. 130–131.

⁶ Пак там, с. 141.

⁷ **Κοραΐς, Αδ.** Αλληλογραφία, τ. 2, 116.

у писателите, до невежи учители и най-лошото, направи отвратително изучаването на гръцкия език“.⁸

От гръцките учени лингвисти сякаш най-силно поддържа единството на гръцкия език Георгиос Хадзидакис. Той е защитник на традицията и продължението на Елинизма, основател на теорията за единния и неделим характер на гръцкия език. Тази теория е публикувана в прочутия му труд „Εισαγωγή στην Νεοελληνική Γραμματική“ (Einleitung in die neugriechische Grammatik), по-точно в третата му част. Издаден е на немски през 1892 г. С публикуването му се постига:

1. С този труд се поставят основите на научната лингвистика в Гърция.

2. Установена е физиономията, идентичността, произходът и историческите поуки за новогръцкия език, които дотогава са подценявани от специалистите.

3. Налага се вътре и извън границите на Гърция теоретичната констатация на Хадзидакис за единния характер на гръцкия език. Това, което Кораис прокламира, че „който предприема тълкуване на новогръцки без знания по старогръцки, или се лъже, или лъже другите“, което бе споменато по-напред, се отстоява научно от Хадзидакис и се издига в методологическо начало.

4. Създава се силен интерес към изследване на новогръцкия език, който се изразява в две основни посоки:

а) посочена е за грецистите необходимата основа в дълбочина за изследване на старогръцки и византийски и

б) предлага се на лингвистите парадигма на изследване на развитието на един език с непрекъснатата писмена и устна традиция. Поради този интерес се създават множество изследователски центрове и програми за изучаване на новогръцки език в редица държави.

По случай честването на годишнина на Хадзидакис от името на Академията на науките в Берлин поздравително писмо поднася Heisenberg: „Никой преди Вас не е защитавал толкова енергично и успешно непрекъсващото единство на цялата история на гръцкия език от Омир до най-новите диалекти и идиоми и никой не е показал толкова съвършено всичко това чрез дидактическия пример на богато и подробно изследване. Изкуството на взаимно осветяване, което

⁸ **Κοραΐς, Αδ.** Προλεγόμενα, 1833, 37.

Вие, познавачът на древния и най-новия език, владеете и преподавате, подготвя признателни Ваши ученици не само лингвисти, но и филолози [...] Като изследовател с международна известност издигнахте зави-наги чрез дейността си уважението към гръцката наука“.⁹

Хадзидакис сякаш повтаря категоричните констатации на Ко-раис: „Никой не може да пише днес правилно, ако няма достатъчно знания по старогръцки, както и не може да разбира правилно напи-саното, без да познава добре старогръцки език“.¹⁰ Бидейки корифей в областта на старогръцкия, твърди, че средновековният гръцки има своите характеристики. Така той ясно разграничава средновековен и новогръцки от старогръцки. Средновековният е оформен преди X век, четем в първия том на тази изключително ценна негова творба – „Средновековен и нов гръцки език“. Макар да приема единството на гръцкия език, все пак отбелязва, че езикът се променя с времето и трябва да надделееят други закони – за контрахиране, за елизия на звуковете и т.н.¹¹

Вярващ в единството на езика, в първото десетилетие на XX в. Хадзидакис заявява намерението си да състави речник и да включи думите от всички фази на развитие – от появата му до XX век. Нем-ският византолог Карл Крумбахер отхвърля тази негова идея. Смята, че усилията трябва да бъдат насочени към съставяне на речник само на новогръцкия език – на димотики и идиомите му.¹² Така и става. Хадзидакис се отказва от идеята си. По-късно подобен речник издава Д. Димитракос. Той съдържа 9 тома и в него авторът съпо-ставя думи на Омир, на атическия и други диалекти, на среднове-ковния и новогръцкия със значения, често напълно отдалечени едно от друго. Французинът грецист Андре Мирамбел казва следното за този речник: „Принципът, че думите не спират да принадлежат на езика, е вдъхновил Димитракос в съставянето на 9-томния му речник, който събира старогръцки, средновековни и съвременни думи, сякаш съставят един и същи език“.¹³ Преди това, вземайки повод от упо-

⁹ **Μπαμπινιώτης, Γ.** Ελληνική γλώσσα. Αθήνα, 1994, 66.

¹⁰ Μεσαιωνικά και νέα ελληνικά, Α, 1905, 388.

¹¹ Пак там, с. 208.

¹² Αθηνά 24, 1912, τ. 373–384.

¹³ **Mirambel Andre.** Η νέα ελληνική γλώσσα. Περιγραφή και ανάλυση, Θεσσαλονίκη, 1978, 301

требата на старогръцкия израз (у Калвос) *θρέπτεϊρα γη*, Мирамбел отбелязва: „Казвал съм на шега, че речникът на новогръцкия прилича на книга за гражданско състояние, където се вписват ражданията, никога обаче смъртните случаи“. ¹⁴ Спирайки се на речника на Куманудис, издаден през 1900 г. „*Συναγωγή λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών από της αλώσεως μέχρι των καθ'ημάς χρόνων*“ отбелязва, че определен брой думи в този речник могат да се приспособят към димотики. Така ще се намали разликата между стария и новия език. Общо взето, французинът счита, че мнозина са гръцките лексикографи, които неправилно смесват „двата езика“. И добавя: „Не бихме могли да приемем като характеристика на лексикалното богатство на езика съвместното съществуване на *ὄρνις* и *κότα*, на *κύων* и *σκυλί*“. ¹⁵

Роберт Браунинг приема непрекъснатото развитие на гръцкия език през вековете, но не пренебрегва и видимата промяна, настъпила в системата на езика. Той също настоява за разграничение на новогръцкия от старогръцкия, което се е извършило най-вече в периода от следкласическите години до XI век приблизително. ¹⁶

По отношение на заемането на старогръцки думи в по-новия език Янис Психарис пише следното: „Старите заемки са самата същност на всеки литературен език“. ¹⁷ Продължава за думите така: „Когато в димотики липсва една дума, вземам думата от старогръцкия и се старая колкото е възможно да я приспособя към граматиката на народа“. ¹⁸ Психарис нарича това заемане „методически компромис“. Надява се на „спасителни езикови уроци от старогръцки, стига използването им да става както трябва“. Вземайки думи от старогръцки, той ги приспособява фонетично и морфологично по съответни правила към езика на народа. Част от писателите обаче не споделят подобно схващане и отдалечават от творбите си старите думи, защото приспособяването им ги затруднява. Същият проблем се явява и в полето на науката. Психарис използва форми като *συγγραφιάδες* и *συγγραφέηδες*. В областта на науката обаче не ги приемат. Стига

¹⁴ Пак там, с. 301.

¹⁵ Пак там, с. 300–309.

¹⁶ **Browning, R.** *Medieval and Modern Greek*. London, 1969, 42.

¹⁷ *Quelques travaux de linguistique de philologie et de littérature helléniques (1884–1928)*, A', 266

¹⁸ **Ψυχάρης.** *Το ταξίδι μου*, 1888, 24

се до формите *συγγραφέας-συγγραφεΐς*, които по-късно ще бъдат утвърдени и от официалната граматика на новогръцки. Емануил Криарас, учен и преподавател, ярък привърженик на идеята за налагане на димотики като официален език на държавата, ще подкрепи по-късно заемането на по-стари думи, но само при определени условия, а те са:

1. Ако думите, които се приемат, могат директно да се вкарат в склонитбената система на новия език без фонетична или морфологична промяна.

2. Ако думите се подреждат естествено в стила на съответния текст.

3. Ако думите не са толкова много, че да дадат нов нюанс на текста¹⁹.

Твърде много енергия отдава Манолис Триандафилидис да анализира, изследва и преподава гръцкия език. Подчертавайки различията между старогръцки и новогръцки език, той пише: „С това да се регулира изкуствено писменият език (катаревуса) по правилата на старогръцката граматика гръцкият народ се задължи да има в образованието и науката един чужд и морфологично различен от неговия език“.²⁰ Триандафилидис отбелязва на същото място за съществуването на тригლოსия, имайки предвид димотики, катаревуса и идиоми. Една и съща фраза би изглеждала по различен начин на етолийски идиом, на димотики и на катаревуса:

- την πλιά φλιτράνε με τα φτερά τς,
- τα πουλιά πετούν(ε) με τα φτερά τους,
- τα πτηνά ίπτανται ή πετώσι δια των πτερύγων²¹.

И все пак смята, че: „Всеки език се развива и никога не получава съвършен вид. Така никой не може да предвиди кога ще се появи в бъдеще един нов език“.²² Особено го занимава въпросът дали писменият гръцки с времето ще се доближи до народния разговорен език, или ще стане по-консервативен. Вижданията си излага в обширно изследване на около 120 страници, което най-напред излиза

¹⁹ **Κριαράς, Εμ.** Η σημερινή μας γλώσσα, Θεσσαλονίκη, 1983, 37.

²⁰ **Τριανταφυλλίδης, Μ.** Άπαντα Γ', 106–107.

²¹ Пак там, с. 107.

²² Пак там, с. 160.

на страниците на Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου, а след това е в популярните томове с избрани негови съчинения Άλαντα.²³ Тъй като завършва изследването си след 1917 г., т.е. след началото на образователната реформа, до известна степен изразява оптимизъм, че с преподаването на димотики, макар и само в основното училище, ще се засили в бъдеще използването на един писмен език с повече елементи от езика на народа. От една страна, смята, че е невъзможно да се преподава „димотики напълно чист“, от друга страна, че някакъв опростен катаревуса няма шансове да надделее, защото този език не е разговорен. Триандафилидис не дава шансове и на смесен език, защото той ще си остане смесен. Основа на писмения език трябва да стане граматиката на езика на народа. В нея трябва да бъде търсено решение, което включва и „някои необходими различия“.²⁴ Такива различия са например освен споменатите вече συγγραφέας-συγγραφείς и μέθοδος-μεθόδου, γάλα-γάλακτος някои глаголни форми с аугмент (αλέτυχα, συνέβηκα, ενέκρινα), стари глаголни форми като στερούμαι-στερείσαι. Манолис Триандафилидис констатира, че старите морфологични форми, имащи ударена морфема, се приспособяват по-трудно в демотичната склонитбена система, отколкото тези с неударена морфема. Така κυβερνήται става κυβερνήτες по-лесно, отколкото εθελονταί-εθελοντές.²⁵

Триандафилидис смята, че езикът на литературата и този на науката ще намерят своя общ път в бъдеще.²⁶ До каква степен обаче ще настъпи очакваното сближаване? През първата половина на ХХ в. литературата навлиза и в живота на градските хора. От тях са усвоени и въведени катаревусни и старогръцки елементи, обогатяващи езика. Един по-високо издигнат езиков орган е необходим не само на обновената литература, но и на хората, които ще създават наука на димотики. Научното, по-точно филологическото, поколение на 30-те години на ХХ век играе най-голяма роля в това отношение.

Димитриос Глинос, учен и преподавател в Солунския университет, също прави разграничение между стария и новия гръцки език.

²³ Τριανταφυλλίδης, Μ. Άλαντα Δ', 306–425.

²⁴ Τριανταφυλλίδης, Μ. Άλαντα Δ', 423.

²⁵ Τριανταφυλλίδης, Μ. Άλαντα Δ', 306–425.

²⁶ Τριανταφυλλίδης, Μ. Άλαντα Γ', 154.

Новогръцкият може да има общи черти с матерния си език, но той е „нов самостоятелен и самобитен, синтактически принадлежащ към по-новите езици“.²⁷ Уподобява изучаването на старогръцки от по-малките ученици на „σαλατοποίηση“, защото още несвикнали с първото склонение на димотики, се „изправят изненадани пред тайните на атическата граматика“.²⁸ „Ако става въпрос за език, напълно чужд, както е за германеца латинският, това не би имало толкова лоши резултати, колкото има за нас, тъй като става въпрос за две форми на един и същ език, имащи и разлики, и подобия“ – продължава Глинос.²⁹ Всъщност, разграничение има, но и Глинос споменава за две форми на един и същи език.

Друг известен филолог от по-късно време Константинос Трипанис, намира стария и новия гръцки за „абсолютно различни форми“, сякаш „чужди помежду си“. Той пише статия във в. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ от 23.09.1987 г., в която прави аналогия с латинския и произлезлите от него западноевропейски езици: „Би трябвало да се държи преподаването на старогръцкия отделно от новогръцкия, както е отделно преподаването на латинския от националните езици на западните държави.“

Георгиос Бабиниотис е от по-късното поколение учени-лингвисти в Гърция. Корените на новогръцкия трябва да се търсят не в последните векове, смята той. По-нататък добавя: „Корените ни са в койнето на Евангелието, където вече са се оформили основните характеристики на фонетичния, морфологичния и синтактичния строеж на новогръцкия език. А койнето не е поникнало в Алпите или Хималаите! То е резултат от органическото развитие на старогръцкия език, особено на атическия диалект в по-икономични структурни форми“.³⁰ Бабиниотис също е поддръжник на теорията за единния характер на гръцкия език: „Непрекъснатите завръщания (επιστροφικά κινήματα) на гръцкия език, които имаха ясна цел – повторното свързване на гръцкия с езиковите му извори (атицизъм, архаизъм, катаревуса)

²⁷ Γληνός, Α. Άπαντα Β', 401–404.

²⁸ Пак там, с. 412.

²⁹ Пак там, с. 413.

³⁰ Μπαμπινιώτης, Γ. Ελληνική γλώσσα-παρελθόν, παρόν, μέλλον, Αθήνα, 1994, 294.

са създали в гръцкия една уникална, бих казал, специфична връзка, така че всяко разбиране в дълбочина на съвременни структури, особено на лексиката, да се постига по-резултатно по диахронен път“.³¹

Спорове има и около името на новия език – димотики или новогръцки е по-правилно да се нарича. Още Психарис използва двата термина равностойно, но не след дълго изпитва колебание: „Не става да наричаме езика ни димотики, защото всеки език е народен. Нито пък народен (εθνική)³², тъй като и за него важи това, което и за димотики“.³³ Психарис обмисля и термина ρωμαίικα, но по-късно го отхвърля, защото смята, че този термин води началото си от времето на Константин, а много форми и думи свързват началото си с време преди това на Константин. Най-накрая приема ελληνική за старогръцки и νεοελληνική за новогръцки. По повод критики, отправени от привържениците му Костас Варналис³⁴ и Никос Пориотис³⁵, казва: „Щом като се затрудняваме още да наречем граматиката на езика ни като гърци, каквито сме, само ελληνική и старогръцка граматиката на старогръцкия, какво по-правилно от това да наречем νεοελληνική граматиката на димотики“?

През пролетта на 1976 г. се въвежда димотики като официален език в гръцката държава. Десетина години по-късно се разгарят в Гърция спорове да бъде ли въведено изучаване на старогръцки език в гимназиалните класове. На 14.09.1987 г. се провежда разговор по телевизията и тази е темата, заради която са поканени гостите в студиото. Тук са тогавашният министър на образованието Андонис Трицис, един поет – академик, университетски преподаватели, един учен, театрален критик и учител от средното образование. До този момент по въпроса са се изказали много компетентни и некомпетентни.

³¹ Пак там, с. 340.

³² Този термин е използван от по-стари и по-нови привърженици на димотики. С него се свързва Εταιρία η εθνική γλώσσα, дружество, основано от привърженици на димотики в първото десетилетие на XX в. Също така Христофорос Христидис пренаписва Наказателния кодекс от катаревуса на димотики през 1975 г. и характеризира работата си като „преводно есе на националния език на гърците“.

³³ Ρόδα και Μήλα Γ'-Απολογία, 355.

³⁴ В. „Πρωϊά“, 12.12.1942, 17.12.1942, 17.01.1943, 24.01.1943.

³⁵ „Νέα Εστία“ 33, 1943, 112.

тентни мнения, често напълно противоположни. В телевизионния разговор акцентът постепенно се премества върху друг въпрос – новогръцкият различен ли е от старогръцкият, за два различни езика ли става въпрос или за един език с отделни фази на развитие. В разговора участва и Емануил Криарас. Неговото мнение е, че макар връзката между стария и новия език да е тясна, трябва да се приеме, че новогръцкият е един нов език, стоящ отделно от старогръцки. Министърът на образованието обаче говори за единност на езика: „За държавата не съществува димотики, не съществува катаревуса, не съществува старогръцки, не съществува византийски – съществува един гръцки език, който е уникално явление в продължение на 40 века. Един е езикът и ако искаш да учиш димотики, да го изследваш правилно и да го използваш правилно, трябва да си изучил цялото развитие на езика – иначе знаеш, че не можеш да го научиш“. Криарас реагира така: „Аз не ще се съглася. Нямаме един език. Езикът на Тукидид не е новогръцки. Едно нещо е новогръцкият, друго – езикът на Тукидид“. И по-нататък: „Никому не беше възможно да използва удовлетворително катаревуса, ако не се беше посветил предварително в тайните на древната граматика. Този факт, емоционално и идеологически натоварен, повлияше на катаролозите, които поддържаха, че гръцкият език е единен. Що се отнася до променения в морфологично и синтактично отношение димотики, не би могло да се твърди за съществуване на единство между него и старогръцки. Народът използваше в езика си думи от стария език, но не и морфологични форми и синтактични конструкции“.³⁶

По въпроса, да се изучава ли старогръцки в гимназиалните класове, взема отношение и Георгиос Бабиниотис: „Може да стане с избрани и подходящо съставени текстове, които да дадат релефно картината на основната граматика и синтактичния строеж на език с думи от класическия гръцки, онези, които съставят „думите-обекти“ на В. Russell или „индивидуалните понятия“ G. W. Leibniz. Става въпрос за думи от типа на πόλις, δήμος, οίκος, βίος, έργο, γένος. Още в гимназията трябва да се преподава по прост начин как стана трансформацията на стария в нов език, кои главни механизми функцио-

³⁶ Криарάς, Εμ. Η γλώσσα μας – παρελθόν και παρόν, Θεσσαλονίκη, 1992, 407.

нираха и как се свързват новите с по-старите фонетични и граматични структури“.³⁷

Кое дава основание да се твърди, че не съществуват няколко гръцки езика, а само един с отделни фази на развитие? Кои са характеристиките на единността на езика? Очертават се следните три:

1. Етимологично продължение и единство в словното богатство.

В лексиката това единство е най-ярко. Ако се проследи нейното развитие, ще се констатира, че твърде голям процент от използваните днес думи са дошли директно от старогръцки без никаква промяна: φως, σκοτάδι, ουρανός, άνθρωπος, γυναίκα, παιδί, εχθρός и много други. Друга част са нови – образувани са най-вече през XIX век върху семантични старогръцки основи. От старогръцката дума πολιτής е създадена πολιτογράφηση през 1824, πολιτισμός през 1829 г. (от Ад. Кораис), πολιτιστικός през 1854. От старогръцката δήμος е създадена през 1840 δημοπρασίες. Широко използваната днес дума οικογένεια е непознатата с това значение преди 1800 година, макар да се среща в гръцки текстове след II в. от н.е. и в тях тя да има значение на „уверение за произход, семейно положение“. До 1800 г. за понятието „семејство“ се употребяват думите φαμίλια и φαμελιά (Евгениос Вулгарис ѝ предава малко „по-гръцки“ вид – φαμίλία). Също така са заменени доста турски, венециански, славянски думи с такива, имащи катаревусен произход. Така ιατρός заменя ντοτόρο, υπουργός – μνίστρο, εφημερίδα – γαζέτα, κήπος – μλαξέ. През 1863г. старогръцкото прилагателно λεωφόρος („многолюден“) „дава живот“ на λεωφορείο. Дотогава се използват παντοφορείο и πολυφορείο. Манолис Триандафилидис, който често прогнозира различни страни в развитието на гръцкия език, остава изненадан. Естественото развитие налага λεωφόρος, а не μλούσι и μλουσάκι, както той твърди.

За новите комуникативни нужди се използва т.нар. вътрешно заемане – активизират се съществуващи старогръцки думи или се създават нови по стари образци. Особено продуктивен е механизмът на синтез с предлози. Така от старогръцкия βάλλω (βάζω) се създават близо 25 нови глагола с помощта на различни предлози: ανα-

³⁷ Μπαμπινιώτης Γ. Ελληνική γλώσσα-παρελθόν, παρόν, μέλλον, Αθήνα, 1994, 297.

βάλλω, про-κατα-βάλλω, υπερ-βάλλω, αμφι-βάλλω и много други. Така е и с άγω (εξ-άγω, про-άγω, συν-άγω, συν-επ-άγω и други), θέτω (прос-θέτω, παρα-θέτω, κατα-θέτω, ανα-θέτω и други).

Овладеяването на словното богатство може да става на две нива: синхронно и диахронно. При синхронното думите се учат с днешното им значение, при диахронното – с етимологичния им произход и връзката им с други думи. При гръцкия, който е език с дълготрайна традиция, диахронният подход е твърде необходим. Ако не се знаят значенията на лексикалните корени на старогръцките думи, трудно може да се научи огромният брой думи, свързани с тези корени: ίστημι (στα-/στη-), τίθημι (θη-/θε-), γινώσκω (γνω-), κτώμαι (κτ-), частиците ευ-, δυσ-, както и предлозите υπό, εις, εν, εκ, εξ, κατά, διά, επί, συν, μετά и други. Без έργον (εργ-/ουργ-) трудно могат да се разберат δημιουργός, κακούργος, συνεργός.

В англоезичните страни се препоръчва научаването на значителен брой гръцки думи за овладяването на английския език: aesthetic, amphitheatre, antagonism, arathetic, aphorism, archipelago, catastrophe, chaotic, epithet, ethnic, sporadic и много други (Barron's Basic Wordlist, 1977)

Двама гръцки писатели – Аристотелис и Николаидис създават с голямо вдъхновение оригинален труд през 1989 г. – Dictionnaire des mots inexistants. В него изброяват гръцки думи или думи с гръцки произход, подходящо приспособени към системата на френския: astyphilie, epistolophobe, neolexie и други.

2. Единство в писането и правописа.

Благодарение на писането езикът преминава през времето. Правописът е нужен, за да очертае физиономията на езика. Той позволява да групираме сродните по значение думи. Така можем да различаваме различни една от друга семантични групи, например: семантичната група на νοίκι (ρ -οι-), νοικιάζω, νοικοκυρεώ, νοικοκυρά от тази на νίκη (ρ -ι-), νικητής, νικηφόρος.

От VIII в. пр. Хр. досега, т.е. 2800 години, се пише с едни и същи букви. Гръцкият правопис съществува вече 2400 години. В общи линии той се е запазил досега. За единството в писането и правописа Г. Бабиниотис прави следните заключения: „Ако се вземат предвид неизбежните промени, които настъпиха в произношението (тези промени са неизбежни за всеки жив език), още повече ще бъде оценена

ролята, която е играл в запазването на единството на езика фактът, че продължи да се пише със същите букви и със същия правопис“.³⁸

3. Единство в граматиката (структурно единство)

В дълговековното си съществуване гръцкият търпи структурни промени. Така той се приспособява към комуникативните нужди на времето си. Биха могли да се очертаят 3 тенденции в това отношение:

– тенденция към описателност

Така старогръцкият инфинитив в новогръцки език най-често се предава с подчинително наклонение с частицата *να* – *φυγείν* > *να φύγω*.

– тенденция към опростяване

Ако в старогръцки имаме *ρήτωρ*, *ρήτορος*, *ρήτορι*, *ρήτορα*, *ρήτορ*, в новогръцки остават само две форми: *ρήτορας*, *ρήτορα*.

– тенденция към структурна симетрия

За разлика от старогръцкия в днешния гръцки език се явяват 2 вида бъдеще време – продължително и моментно: *θα τρέχω/θα τρέξω*. Тези два вида са създадени на основата на противопоставянето продължителност/повтаряемост : неповтаряемост, т.е. така както са създадени и имперфект – аорист: *έτρεχα/έτρεξα*.

Макар да настъпват промени в езика през диахронното му съществуване и развитие, разнообразието от граматически категории се наблюдава през всичките негови фази. Става въпрос за род, число, падежи при имената и лице, число, залог, наклонение при глаголите. По-големите промени на фонетично ниво и по-малките при граматиката не са достатъчни, за да се смятат старогръцки и новогръцки за два отделни езика, а за отделни фази в развитието на един – гръцки език. В същата посока са и констатациите на Георгиос Бабиниотис: „Време е, смятам, да осъзнаем всички, че не съществуват гръцки езици, а гръцки: един, единен гръцки език, с неизбежни различия във времето и мястото, но с твърде дълбока вътрешна свързаност на тези негови различни по време и място форми. Това е силата и безсилието на гръцкия. Това е, което ни дава правото да се гордеем, че днешният гръцки е продължението на езика на Платон, но и ни задължава да знаем „древния гръцки“, за да разбираме по-добре и да можем да използваме творчески нашия новогръцки“.³⁹

³⁸ Пак там, кστ’.

³⁹ Пак там, кβ’.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Κλαίρης, Χρ. Θέματα γενικής γλωσσολογίας. Αθήνα, 1990.

Κριαράς, Εμ. Η γλώσσα μας-παρελθόν και παρόν. Θεσσαλονίκη, 1992.

Κριαράς, Εμ. Η σημερινή μας γλώσσα. Θεσσαλονίκη, 1983.

Μπαμπινιώτης, Γ. Ελληνική γλώσσα-παρελθόν, παρόν, μέλλον. Αθήνα
1994.